

ความหลากหลายของพรรณไม้หอมและการนำไปใช้ประโยชน์
ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

Biodiversity and ethnobotany of aromatic plants and their utilization In the Ban
Kang Pla, Moo 9, Chaiyaphruek
Sub-district, Mueang Loei District, Loei Province

กาญจน์ณัฐา ทองกาสี¹ ศศิวิมล มาตรา² พิศมัย โสคำแก้ว³ ปิยะนุช เหลืองงาม⁴ และปิยพร วงศ์อนุ⁵

E-mail: sb6440148214@lru.ac.th

โทรศัพท์: 063-738-6349

บทคัดย่อ

ความหลากหลายของพรรณไม้หอมในท้องถิ่นเป็นการศึกษาการใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ และการจำแนกชนิดของพรรณไม้หอม การศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้หอมในพื้นที่หมู่บ้านก้างปลา หมู่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้หอมและการใช้ประโยชน์ของชาวบ้านในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โดยการออกภาคสนามสำรวจตามเส้นทางภายในหมู่บ้าน บันทึกภาพของพรรณไม้หอมแต่ละชนิด แล้วนำมาจำแนก ระบุชนิดเพื่อศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้หอม พบว่าสามารถจำแนกพบทั้งหมด ทั้งหมด 10 วงศ์ 13 ชนิด ได้แก่ วงศ์ APCYNACEAE AUCYNACEAE FABIACEAE MALVACEAE NYCTAGINACEAE OLEACEA PANDACEAE ROSACEAE RUBIACEAE SCROPHULARIACEAE และ ZINGIBERACEAE มีการใช้ประโยชน์แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ด้านยารักษาโรค ด้านอาหาร และประดับตกแต่งบ้านเรือน

Abstract

The diversity of fragrant plants in the local area is a study of their uses in various fields and classification of fragrant plants. Studying the diversity of fragrant plants in the area Kang Pla Village, Village No. 9, Chaiyaphruek Subdistrict, Mueang Loei District, Loei Province, has the objective of studying Diversity of fragrant plants and their uses by villagers in Ban Kang Pla, Village No. 9, Chaiyaphruek Subdistrict, Mueang Loei District, Loei Province By going out in the field to explore along the route within the village. Record pictures of each type of fragrant plant. Then classified Identify species to study the utilization characteristics of fragrant plants. It was found that a total of 10 families and 13 species could be identified, including the families APCYNACEAE, AUCYNACEAE, FABIACEAE, MALVACEAE, NYCTAGINACEAE, OLEACEA, PANDACEAE, ROSACEAE, RUBIACEAE, SCROPHULARIACEAE, and ZINGIBERACEAE. Its uses are divided into 3 types: medicine, food, and home decoration

¹นักศึกษานิเทศศาสตร์ หลักสูตรนิเทศศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาวิทยาสาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ แลมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

²อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาสาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ แลมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยมีพืชสมุนไพรที่มีความหลากหลายไปตามสภาพทางนิเวศวิทยาของแต่ละท้องถิ่น การนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในการรักษาโรค และการใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ จึงมีความหลากหลายแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งในปัจจุบันได้มีการศึกษาและค้นคว้าเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ในเรื่องสมุนไพรโดยตลอด แต่การศึกษาข้อมูลความหลากหลายของในแต่ละท้องถิ่นยังมีน้อยมาก หากเปรียบเทียบกับพืชที่ขึ้นอยู่ในพื้นที่ของประเทศไทย และโดยเฉพาะข้อมูลพืชสมุนไพรที่ทราบกันอยู่ก็เพียงแค่ว่าในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งอาจจะมีการเรียกแตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น ทำให้เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับพืชสมุนไพรชนิดนั้น ๆ ได้ การรวบรวมและรักษาองค์ความรู้ในเรื่องสมุนไพรในแต่ละท้องถิ่นจึงมีความสำคัญ เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการใช้ประโยชน์ในภาพรวมของประเทศ (สุรชาติ สินวรณ์ และณัฐบดี วิริยาวัฒน์ , 2557 : 3)

พรรณไม้หอมเป็นพืชกลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญทางศิลปวัฒนธรรมไทยมากกลุ่มหนึ่ง มีความผูกพันกับคนไทยมาช้านานในวรรณกรรมหลายยุคหลายสมัยที่กล่าวถึงพรรณไม้หอมอยู่เสมอ พรรณไม้หอมหลายชนิดนอกจากให้ดอกหรือเนื้อไม้หอมชื่นใจแล้ว ยังเป็นสมุนไพรใช้ผสมยารักษาสุขภาพและโรคภัยไข้เจ็บและใช้เนื้อไม้ทำเครื่องใช้และบ้านเรือนที่อยู่อาศัยตามภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ได้อีกด้วย ประเทศไทยอยู่ในเขตศูนย์สูตรหรือเขตร้อนชื้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มี สภาพนิเวศวิทยาเหมาะสมกับการเจริญเติบโตและการแพร่กระจายของพรรณไม้นานาชนิดมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก เนื่องจากสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโตของพรรณไม้นานาชนิด ทำให้มีพรรณไม้หอมหลายชนิดพบในป่าของไทย บางชนิดนำเข้ามาจากต่างประเทศ แต่ได้ปลูกกันไว้ใช้ประโยชน์มานานความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยที่ได้สั่งสมกันมาเป็นเวลายาวนานในด้านการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้ต่าง ๆ ถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยที่ควรอนุรักษ์ไว้ให้เป็นประโยชน์และเป็นความภูมิใจของคนรุ่นหลัง ซึ่งนับวันจะมีโอกาสที่จะได้สัมผัสและเรียนรู้สิ่งเหล่านี้มีน้อยลงทุกทีสิ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องรักษาและสืบสานต่อไปของประเทศไทย หลากหลายของพืชสมุนไพร และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้สมุนไพรรักษาโรคต่าง ๆ นานา แต่การบุกรุกและการทำลายป่าธรรมชาติ อีกทั้งการจากไปของบรรพบุรุษผู้มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้พืชสมุนไพรและวิธีการใช้พืชสมุนไพรรักษาโรคต่าง ๆ มีน้อยลงทุกที และอาจหายไปในช่วงเวลาไม่นาน ถ้าหากไม่ได้รับการศึกษา วิจัยเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน(นงลักษณ์ คงรักษ์, 2551)

จังหวัดเลยเป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สถานที่ตั้งของตัวเมือง อยู่ท่ามกลางขุนเขาน้อยใหญ่ สภาพภูมิอากาศหนาวเย็น มีความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะสมุนไพรจากการศึกษาข้อมูลในบ้านก้างปลา หมู่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย พบว่า จำนวน 226 ครอบครัว (ประชากร 640 คน) มีความหลากหลายของพืช สมุนไพรชุมชน มีการใช้ประโยชน์ในการใช้เป็นยาสมุนไพรรักษาโรคต่าง จากรุ่นสู่รุ่นแต่ใน ปัจจุบัน ยาแผนปัจจุบันสะดวกต่อการรักษา หาซื้อได้ง่าย การใช้ยาโบราณหรือสมุนไพรท้องถิ่นมีน้อยลง ทำให้สูตรสำหรับยาสมุนไพรรักษาโรคกำลังจะสาบสูญไปหรือกำลังถูกละเลย สิ่งที่เหลือจึงมีเพียงภูมิปัญญาพื้นบ้านส่วนตัวของชาวบ้านบางกลุ่มในหมู่บ้านเพียงเท่านั้น

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นที่จะศึกษาชนิด สรรพคุณ และการนำมาใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านและการรักษาโรคของพืชสมุนไพรท้องถิ่นในบ้านก้างปลา นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสมุนไพรมีประโยชน์ในด้านการดูแลสุขภาพของคน ในชุมชนอีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่ความรู้ของคนในท้องถิ่น ลดการใช้ยาแผนปัจจุบัน ซึ่งมีราคาแพง ส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายของพืชสมุนไพรท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาชนิดของพรรณไม้หอม ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย
- 1.2.2 เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้หอม ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย
สำรวจ

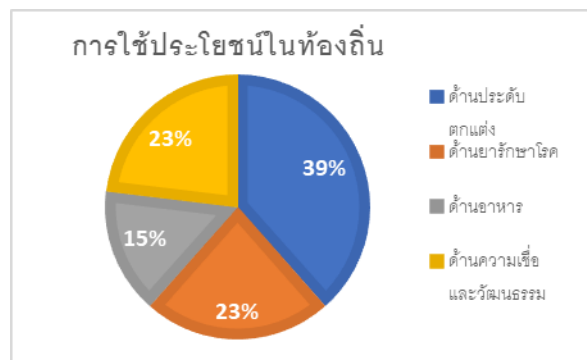
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
ประชากรหมู่บ้านก้างปลา หมู่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
แบบสัมภาษณ์
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
แบบสัมภาษณ์
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
แบบสามเส้า

ผลการวิจัย

ศึกษาชนิดของพืชพรรณไม้หอม ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ดำเนินการโดยการสำรวจ และเก็บตัวอย่างพรรณไม้หอม ตามเส้นทางหมู่บ้านและบริเวณรอบบ้าน จัดจำแนกหมวดหมู่พรรณไม้หอมที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ในการรักษาโรค เพื่อระบุชนิดและบรรยายลักษณะผลการศึกษาพบว่า มีจำนวนพรรณไม้หอมที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ในการรักษาโรค ทั้งหมด 13 ชนิด 10 วงศ์

แผนภูมิแสดงการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้หอม

จากการศึกษาสามารถสรุปลักษณะการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้หอมแต่ละชนิดในด้านต่าง ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โดยจำแนกตามการใช้ประโยชน์ โดยพรรณไม้หอมบางชนิดใช้ประโยชน์ได้หลายด้าน คือ 1) ด้านประดับตกแต่ง จำนวน 5 ชนิด คิดเป็น 39% 2) ด้านยารักษาโรคจำนวน 3 ชนิด คิดเป็น 23% 3) ด้านอาหาร ชนิด 2 คิดเป็น 15% 4) ด้านความเชื่อและวัฒนธรรมจำนวน 3 ชนิด คิดเป็น 23% (ดังภาพประกอบที่ 4.14)

ภาพประกอบที่ 4.14 แผนภูมิแสดงการใช้ในท้องถิ่น

อภิปรายผล

จากการสำรวจความหลากหลายของพรรณไม้หอมและการนำไปใช้ประโยชน์ ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โดยการเก็บข้อมูลจำนวนทั้งหมด 1 ภาคเรียน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนพ.ศ. 2566 ถึง กันยายน พ.ศ. 2566 และเก็บแบบเจาะจงด้วยการเลือกพรรณไม้หอมที่หายากและไม่ค่อยมีโดยบันทึกภาพส่วนประกอบของพรรณไม้หอมแล้วนำมาจำแนกระบุชนิดและบรรยายลักษณะเพื่อการศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้หอมในด้านต่าง ๆ จากการสำรวจพบพรรณไม้ทั้งหมด 10 วงศ์ 13 ชนิด ได้แก่ วงศ์ APOCYNACEAE FABACEAE MALVACEAE NYCTAGINACEAE OLEACEAE PANDACEAE ROSACEAE RUBIACEAE SCROPHULARIACEAE และ ZINGIBERACEAE จากการสอบถามชาวบ้าน และ ปรากฏชาวบ้านบอกว่าส่วนใหญ่จะนำไปใช้เป็นไม้ประดับสวยงาม ส่วนที่มีสรรพคุณคือนำไปใช้กินแก้ไอ แก้โลหิตเสีย เป็นยาบำรุงหัวใจ วงศ์ APOCYNACEAE พบทั้งหมด 2 ชนิด ได้แก่ ลั่นทมขาว และ ไม้ก้าน วงศ์ FABACEAE พบทั้งหมด 1 ชนิด ได้แก่ ราชพฤกษ์ วงศ์ MALVACEAE พบ

ทั้งหมด 1 ชนิด ได้แก่ ขบา วงศ์ NYCTAGINACEAE พบทั้งหมด 1 ชนิด ได้แก่ บานเย็นดอกขาว วงศ์ OLEACEAE พบทั้งหมด 1 ชนิด ได้แก่ มะลิ วงศ์ PANDACEAE พบทั้งหมด 1 ชนิด ได้แก่ เตยหอม วงศ์ ROSACEAE พบทั้งหมด 1 ชนิด ได้แก่ กุหลาบ วงศ์ RUBIACEAE พบทั้งหมด 3 ชนิด ได้แก่ พุด พุดซ้อน แก้ววงศ์ SCROPHULARIACEAE พบทั้งหมด 1 ชนิด ได้แก่ ประทัดจีน และ วงศ์ ZINGIBERACEAE พบทั้งหมด 1 ชนิด ได้แก่ กระเจียวแดง ตามลำดับ และกระจายอยู่ในวงศ์อื่น ๆ วงศ์ละ 1-3 ชนิด ชาวบ้านส่วนใหญ่ นำพืชมาใช้ในครัวเรือนเพื่อประกอบอาหารเป็นพืชผักสวนครัวและใช้เป็นไม้ประดับสวยงาม และนำมาทำเป็นน้ำหอม

สรุปผลการวิจัย

จากการสำรวจพรรณไม้หอมในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โดยผู้วิจัย ผู้นำชุมชน และ ปราชญ์ชาวบ้านได้ทำการสำรวจในพื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละหลังคาเรือนก็ยังมีการปลูกพรรณไม้หอมและได้นำพรรณไม้ไปใช้ประโยชน์ทั้งในการประกอบอาหารและใช้เป็นไม้ประดับ และสามารถนำมาสกัดกายเป็นน้ำหอม จากการสำรวจพบพรรณไม้หอม 10 วงศ์ 13 ชนิด ได้แก่ วงศ์ APOCYNACEAE FABIACEAE MALVACEAE NYCTAGINACEAE OLEACEAE PANDACEAE ROSACEAE RUBIACEAE SCROPHULARIACEAE และ ZINGIBERACEAE

การใช้ประโยชน์แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ด้านยารักษาโรค ด้านอาหาร และส่วนใหญ่นิยมนำมาประดับตกแต่งบ้าน อาคารเรือน สภาพการดำรงชีวิตปัจจุบันเยาวชนสมัยใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจเกี่ยวกับการใช้พรรณไม้หอมให้เกิดประโยชน์น่ากังวลว่า ความรู้อันมีค่าเหล่านี้จะสูญหายไปพร้อมกับกาลเวลาจึงควรส่งเสริมอนุรักษ์พรรณไม้หอมเพื่อให้อยู่ในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ระยะเวลาในการสำรวจ มีจำกัด ถ้าจะเก็บตัวอย่างให้ครบทุกส่วนจะต้องใช้เวลามากกว่านี้
2. การเก็บรวบรวมตัวอย่างพืช เพื่ออัดแห้ง ในช่วงฤดูกลั่น เป็นการยากที่จะเก็บตัวอย่างพรรณไม้หอมที่เราจะนำมาเก็บตัวอย่าง
3. ควรเก็บตัวอย่างพรรณไม้หอมที่สำรวจพบ จะได้เก็บเป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับพรรณไม้หอม

เอกสารอ้างอิง

สมชญา ศรีธรรม. (2565). **วสารเกษตรศาสตร์และเทคโนโลยี.**

วสา วรสุขแสง และปณณร ศรีบุญทอง. (2565). **การศึกษาพรรณไม้ดอกหอมเพื่อใช้ในงาน**

สถาปัตยกรรม.

ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย. (2562).

แผนผังหมู่บ้าน ข้อมูลหมู่บ้าน. เลย : ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย.

วีระประวัติ ตรีสุวรรณ. (2561). **ความหลากหลายของบัว.** (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก :

<https://home.kapook.com/> (สืบค้นวันที่ 11 ตุลาคม 2566)

อิสรารัตน์ มาชนพันธ์. (2560). **ความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งมีชีวิตนานาชนิดในระบบนิเวศ.**

อิสรารัตน์ มาชนพันธ์. (2560). **พฤกษศาสตร์พื้นบ้านศึกษาการใช้ประโยชน์ของพืช.**

สมาคมพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประเทศไทย. (2560). **สำนักงานหอพรรณไม้ – กรมอุทยาน**

แห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช. เข้าถึงได้จาก : <https://adeq.or.th/> (สืบค้นวันที่ 11 ตุลาคม 2566)

ทิพวรรณ อรุณพิบูลย์. (2560). **ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของเทียนทอง.** (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก :

<https://puechkaset.com/> (สืบค้นวันที่ 11 ตุลาคม 2566)

Taxonomy. UniProt. (2559). **พรรณไม้ดอกไม้ประดับและประโยชน์ของดอกกรักรเ.** (ออนไลน์)

เข้าถึงได้จาก : <https://th.wikipedia.org> (สืบค้นวันที่ 11 ตุลาคม 2566)

เดชา ศิริภัทร. (2558). **ไม้เถาดอกหอม กลีบงาม จากวรรณคดีไทย.** : นิตยสารหมอชาวบ้าน เล่มที่ 252 เมษายน 2543. (สืบค้นวันที่ 11 ตุลาคม 2566)

สุรชาติ สินวรรณ และณัฐดี วิริยาวัฒน์. (2557). **ความหลากหลายของสมุนไพรและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่เขาพระ อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี.** คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

มุกดา สุขสวัสดิ์ นิชา ประสงค์จันทร์ และสุพัตรา เพ็งไถ่เลี้ยง. (2553). **ความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณไม้หอมในเขตอำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา.**

นงลักษณ์ คงรักษ์. (2551). **ความหลากหลายของพรรณไม้หอมในพื้นที่หุบเขาลำพญา ตำบลลำพะยา อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา.**

ก่องกานดา ชยามฤต. (2549). **ลักษณะประจำวงศ์พรรณไม้ 2.** กรุงเทพฯ : กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <https://www.samunpri.com> (สืบค้นวันที่ 11 ตุลาคม 2566)